

MAK2030 probleemide rühm:

METSAOMANDI STRUKTUURIS TOIMUNUD OLULISED MUUTUSED EI TOETA JÄTKUSUUTLIKU METSAMAJANDUSE SOTSIAALSETE JA KULTUURILISTE EESMÄRKIDE SAAVUTAMIST

FE Kriteerium 6: Teiste sotsiaalmajanduslike funktsioonide ja tingimuste säilitamine

Töörühma probleemid	1
Alusuuring	2
Keskkonnaministeeriumi lisatud taustamaterjal.....	2
Probleem nr K.6.15 (sotsiaaltöörühm)	4
Probleem nr K.6.16 (majanduse töörühm)	5
Probleem nr K.6.17 (kultuuri töörühm).....	6

Töörühma probleemid

Majandus: K.6.15 Ebaeetilised võtted kinnistute ja raieõiguse ostmisel ja kasutusvalduste seadmisel, mis on väga aktiivsed ja pealetükkivad. Tagajärjeks see, et metsaomanikud ei saa õiglast hinda

Majandus: K.6.16 Metsaomandi killustumise (sh kaas- ja ühisomand) tõttu väheneb metsamajandamise aktiivsus

Kultuur: **K.6.17 Füüsilisest isikust erametsaomanike (edaspidi talumetsaomanike) arvu ja nende omandis oleva metsamaa jätkuv vähenemine ning juriidilisest isikust metsaomanike (edaspidi firmametsaomanike) metsamaa pindala intensiivne suurenemine**

Järjest enam väheneb talumetsaomanike, meie põliskultuuri järjepidevuse kandjate arv ning talumetsaomanike omandis oleva metsamaa pindala. Metsandusliku ühistegevuse suunamisel ei arvestata rahvusvaheliselt tunnustatud ühistegevuse põhimõtetega ning see on toonud kaasa talumetsaomanike vähese huvi ühistegevuse vastu.

2015. aasta erametsaomandi struktuuri uuringute kohaselt on metsomand liikunud füüsilistelt isikutelt juriidiliste isikute omandisse ning võib täheldada nii suunda metsaomandi jätkuvale koondumisele juriidiliste isikute kätte kui ka suurte metsaomanike metsaomandi suurenemist (kontsentreerumine). Erametsamaa on koondumas mõne tuhande juriidilise isiku kätte, tuues tulevikus eeldatavalt kaasa senisest aktiivsema metsamajandamise, kuna juriidilised isikud on metsamajanduslikel töödel umbes 1,8 korda aktiivsemad kui füüsilised isikud.

Majanduskeskkond ja riiklikud metsandustoetused ei ole piisavad, et innustaksid füüsilisest isikust erametsaomanikke säilitama oma metsaomandit.

Metsaomandi koondumine kaotab sõjaeelse Eesti Vabariigi ajast jäänud maaomandi järjepidevuse ning koos sellega eelkõige erametsaomaniku senise sideme maa ja loodusega. Mets on olnud eksistentsiaalne osa eestlusest ja eestlase narratiivist.

Alusuuring

SMI andmetel oli 2016.a reformimata 46300 ha metsamaad ehk 2% kogu metsamaast. Juriidilised omanikud on metsaomandit suurendanud, füüsiliste isikute omandis olev metsade kogupindala ja keskmine metsaomandi pindala väheneb.

Metsaomandi olemi ja muutuste iseloomustamiseks kasutatakse maakatastri, metsaregistri ja SMI andmeid, mille põhjal on võimalik iseloomustada metsaomandi üldist jagunemist omanikutüübiti ja paiknemist maakonniti. Keskkonnaministeerium on tellinud uuringuid (2011, 2015) erametsaomanike ja nende metsakinnistute iseloomustamiseks. Tervikuna on ülevaade metsaomandist ja metsaomanikest on väga hea, poliitikakujundamiseks peaks neist andmetest piisama.

Füüsiliste isikute omandis oleva metsamaa keskmine suurus on 6,4 ha, juriidilistel isikute 65,7 ha. Samas on väga paljudel, enam kui viiendiku omanike omandi suurus väiksem kui 0,5 hektarit. *Forest Europe* aruande kohaselt oli 2000. aastal füüsiliste isikute omandis oleva metsaomandi keskmine suurus 8,0 ha, seega on omandi keskmine suurus vähenenud, tõenäoliselt pärandamisel toimuva omandi jagamise tõttu. Sarnane tendents on Põhjamaades toimunud juba aastakümneid. Võimalikule metsaomandi suuruse vähenemisele pöörati tähelepanu metsanduse arengukavas aastani 2010, kus protsessi negatiivse mõju vähendamiseks kavandati isegi seadusemuudatust.

Keskkonnaministeeriumi lisatud taustamaterjal

Metsaomandi muutust on kirjeldatud kahe nurga alt: ühest küljest on tegemist metsaomandi kontsentreerumisega (metsaomandi koondumine füüsiliselt isikult juriidilisele isikule) ning teisalt on probleemiks jätkuv metsaomandi killustumine, sh kaas- ja ühisomandite tõttu. Keskkonnaministeerium on tellinud ka **uuringuid Eesti erametsaomandi struktuuri ja kasutamise kohta**, viimati 2015. aasta andmete põhjal. See uuring sisaldab ka võrdlust 2011. aastaga, link uuringule:

https://www.envir.ee/sites/default/files/erametsaomandi_struktuur_ja_kasutamine_2015.pdf.

Seda on kasutatud taustamaterjaline ka probleemide kirjeldamisel (vt kirjeldusi).

Kuna probleemide lahendustes on viidatud ka metsaühistutele, siis järgnevalt selgitame, mis on **metsaühistu**. Metsaseaduse § 10 lõike 5 kohaselt on metsaühistu käesoleva seaduse tähenduses on mittetulundusühing või tulundusühistu, mille põhikirjakohane tegevus on metsa majandamine ning mille liikmed on füüsilised või eraõiguslikud juriidilised isikud, kellel on metsamaa. Need on loodud piirkondlikele ja ühiste huvidega erametsaomanikele ning pakuvad oma liikmetele teenuseid nagu:

- Metsaomanike nõustamine, nõustamisteenuse osutamine
- Ühistegevus, ühisürituste organiseerimine (kokkusaamised, väljasõidud, konkursid, võistlused)
- Teabe edastamine metsaomanikele, teabepäevade korraldamine
- Abistab toetuste taotlemisel, toetuse taotluste koostamine (Erametsakeskus (EMK), PRIA)
- Huvide kaitse kohalikul tasandil (jahiõigus, keskkonnakaitsepiirangud jms)
- Ühise majandustegevuse korraldamine (näiteks puidu ühismüügi organiseerimine, liikmete koostöö organiseerimine metsatööde korraldamisel jne)

Metsaühistute kohta võib rohkem lugeda siit: <https://www.eramets.ee/metsauhistud/>.

EMK 2014. aastal tellitud uuringus, kus on analüüsitud erametsaomanike ühistegevusega liitumise motiive, tuuakse mh välja järgmist:

- ühistuga mitteliitunud metsaomanike seas on enam neid, kellel pole kindlaid eesmärke või plaane seoses oma metsaomandiga.
- Metsaühistute liikmed saavad suures osas oma metsandusalaseid teadmisi läbi metsaomanikele suunatud ürituste-koolituste-õppepäevade, kuid ühistuga mitteliitunutest on vaid väga vähesed sellistelt üritustelt teadmisi saanud.
- Metsaühistuga liitunud metsaomanikud on võrreldes ülejäänud metsaomanikega tihedamalt ning aktiivsemalt seotud oma metsaga.
- Kõige rohkem on ühistuga mitteliitunud saanud metsaühistute kohta informatsiooni internetist.
- Suurimaks takistuseks, mille tõttu metsaühistuga liitumisele mõelnud metsaomanikud pole veel liitunud, on teadatus sellest, mis kasu liitumisest täpsemalt neile olla võiks.
- Kõige olulisemad teenused, mida metsaühistu võiks pakkuda, on mitteliitunute jaoks abi toetuste taotlemisel ja nõustamine.
- Kõige olulisemateks teenusteks ühistuga liitumisel olid ühistuliikmete jaoks abistamine toetuste taotlemisel, metsaomanike nõustamine ning teabe edastamine metsaomanikele.

Uuringuga saab tutvuda siin: https://www.eramets.ee/wp-content/uploads/2013/01/metsaomanike_raport.pdf.

Metsatoetuste mõju kohta võib pikemalt lugeda Erametsakeskuse uuringust siit:

<https://www.eramets.ee/wp-content/uploads/2018/09/Erametsanduse-toetuste-mõju-hindamise-kokkuvõte-2007-2016.pdf>

Selles käsitletakse keskkonnaministri määruse alusel 2007-2016 makstud viit toetust:

- erametsaomanike nõustamise toetus (ENT)
- metsa uuendamise toetus (MUT)
- erametsaomanike metsa inventeerimise ja metsamajandamiskava koostamise toetus (MMKT)
- metsaühistu toetus (MÜT)
- metsamaaparandustööde toetus (MPT)

Metsa- ja puidutööstussektorit mõjutava maksusüsteemi ja infovajaduse uuringus (Eesti Metsa- ja Puidutööstuse kodulehel lingil <http://empl.ee/kasulikku/uuringud/>) on lähiriikide – Läti, Soome ja Rootsi – metsandusega seotud maksunduses on viimaste aastate olulisimaks muudatuseks füüsilistele isikutele sisse viidud meetmed Lätis (2010.a). Selle tulemusena saab füüsiline isik teha protsentuaalseid arvestuslikke mahaarvamisi (25% ja 50%) metsatulust ning netotulu maksustatakse soodusmääraga (10%). Üldiselt on metsamajandus Lätis arenenud 21. sajandil kiiremini kui Eestis samas kui metsatööstuste areng on toimunud sarnases tempos.

Muudest lähiriikide maksumeetmetest võib välja tuua kütuseaktsiisi soodustused (Soome ja Rootsi), metsamaa kinnisvara maksu (meil maamaks) vabastuse (Soome, osaliselt ka Läti), metsatulu osaliselt edasikandmise võimaluse pikemaks perioodiks (Soome (<6a), Rootsi (10a)) ja käibemaksu pöördmaksustamise (Läti ja Leedu). (vt ptk 2.4.1)

Probleem nr K.6.15 (sotsiaaltöörühm)

1.	Probleemi sõnastus	Ebaeetilised võtted kinnistute ja raieõiguse ostmisel ja kasutusvalduste seadmisel, mis on väga aktiivsed ja pealetükkivad. Tagajärjeks see, et metsaomanikud ei saa õiglast hinda.
2.	Probleemi kirjeldus	Väikemetsaomanikud kaebavad üha rohkem levinud viisi pärast kaubelda telefoni kaudu metsaomanikega nende kruntide või raieõiguse allapoole turuhinda ostmise võimaluse üle. Helistajad ei taha tihtipeale täpsustada, kust pärineb nende andmebaas ning sageli on tegemist lühikese tsükliliga äriettevõtetega, missuguste töös esineb tihtipeale rikkumisi (ntks maksude tasumata jätmist, metsa uuendamata jätmist, raiumist üle kinnistu piiride jms).
3.	Miks see on tähtis?	Oma töömetoodikaga konkureerivad sellised ettevõtted ebaausalt tõsisemate metsaettevõtjatega ja viivad alla kogu metsaettevõtluse mainet.
4.	Kelle jaoks on see probleem?	Metsatööstus, riik, metsaomanikud
5.	Kas tegu on metsandusliku probleemiga? Kus on probleemi juured?	Jah. Probleemi juured on liiga lõdvas seadusandluses.
6.	Mis faktid toetavad/ei toeta probleemi olemasolu?	https://heureka.postimees.ee/4482259/ceestis-pole-avalikku-metsaturgu https://heureka.postimees.ee/4482205/eluaegne-metsamees-lembit-maamets-riik-on-lasknud-metsatoosturitel-endale-pahe-istuda https://arvamus.postimees.ee/3983239/nils-niitra-tean-kes-sa-oled
7.	Kas probleem on lahendatav	Lahendatav. Vähendada stiimuleid mis võimendavad ebaeetiliste võtete kasutamist. Piirinaabritele ostueesõiguse andmine vähendaks probleemi. Metsaomanike teadlikkuse tõstmine, turuinfo levitamine. Metsakorralduse spetsialist Lembit Maamets on hinnanud, et kui raieõiguse või metsamaa müügile kehtestatakse mõõduka pikkusega raiemoratorium (pikem kui mõni kuu, lühem kui viis aastat), siis muudaks see praegu väga levinud ebaausa ärimudeli viljelemise võimatuks.
8.	Mis juhtub kui probleemiga ei tegeleta?	Praegune halläri jätkub, olles pinnuks silmas nii ausatele metsaettevõtjatele. Metsaomanikele kui ühiskonnale tervikuna
9.	Ümbersõnastamine	Algselt oli: Praegune metsaäri praktika võimaldab õilmitseda ühiskonna silmis halvaks panu pälvinud äripraktikatel
10.	Otsus	Sõnastatud. Käsitleda ka sotsioloogias.
11.	Sotsiaali kommentaar	Tegemist on ebaeetilise käitumisega ja surve olemas. 7. punkt ei pea lahendusi pakkuma. Lahendusi peab leidma ja kaaluma arengukava koostamise käigus

Probleem nr K.6.16 (majanduse töörihm)

1.	Probleemi sõnastus	Metsaomandi killustumise (sh kaas- ja ühisomand) tõttu väheneb metsamajandamise aktiivsus												
2.	Probleemi kirjeldus	<10ha metsaomandite majandamise aktiivsus on madalam kui >10ha metsaomandil ja püsisissetulekuna kasutataval metsaomandil.												
3.	Miks see on tähtis?	Puistute juurdekasvu tagamisel ja tootlikkuse tõstmisel on oluline senisest aktiivsem metsamajandamine. Eestis moodustab >50ha suurune metsamaa füüsilistel isikutel 5% ja juriidilistel isikutel 9% kogu füüsilistele ja juriidilistele isikutele kuuluvast metsamaast, samas kui Soomes oli aastal 2013 >50ha suuruseid omandeid 56% kogupindalast ja aastal 2025 peab neid olema 70%, mis saavutatakse motiveerimisega. ¹												
4.	Kelle jaoks on see probleem?	Riigieelarves tulud vähenevad.												
5.	Kas tegu on metsandusliku probleemiga? Kus on probleemi juured?	Metsaomandi killustumine pärandi kaudu ning maalt linna elama asumine toob kaasa metsaomandi majandamise ja selle oskuse vähenemise.												
6.	Mis faktid toetavad/ei toeta probleemi olemasolu?	<p>2015 moodustas füüsilisest isikust metsaomanike arvust <5ha metsaomanike arv 65% ja pindalast 16%. 2010-2015 suurenes oluliselt <5ha füüsilisest isikust metsaomanike arv ja mingil määral pindala (meil on aktiveerimiseks 70 000 <5ha metsaomanikku 107 500 ha metsamaaga) ning füüsilisest isikust metsaomanike üldarv 2010-2015, kuid füüsilisest isikust omanike metsamaa üldpindala vähenes 9%²:</p> <table border="1"> <tr> <td>FÜS arvu kasv 2010-2015</td> <td>13 899</td> <td>13</td> </tr> <tr> <td>FÜS pindala vähenemine 2010-2015</td> <td>- 59 581</td> <td>-9</td> </tr> <tr> <td>0,1-5ha FÜS arvu kasv 2010-2015</td> <td>18 089</td> <td>26</td> </tr> <tr> <td>0,1-5ha FÜS pindala kasv 2010-2015</td> <td>6 235</td> <td>6</td> </tr> </table> <p>Seejuures on metsaomandi müügiks altimad päranduseks metsamaa saanud inimesed.</p>	FÜS arvu kasv 2010-2015	13 899	13	FÜS pindala vähenemine 2010-2015	- 59 581	-9	0,1-5ha FÜS arvu kasv 2010-2015	18 089	26	0,1-5ha FÜS pindala kasv 2010-2015	6 235	6
FÜS arvu kasv 2010-2015	13 899	13												
FÜS pindala vähenemine 2010-2015	- 59 581	-9												
0,1-5ha FÜS arvu kasv 2010-2015	18 089	26												
0,1-5ha FÜS pindala kasv 2010-2015	6 235	6												
7.	Kas probleem on lahendatav	Meede passiivsete füüsilisest isikust metsamaa omanikele ja <5ha metsamaa omanikele maa müügi ennetamiseks, huvi tekitamiseks metsamajandamise vastu ning metsamajandamise tegevuste aktiveerimiseks nt metsaühistute, motiveeriva toetus- või maksusüsteemi või piirinaabrite ostueesõigus jms kaudu.												

¹ National Forest Strategy 2025 <http://mmm.fi/en/nfs>

² lk 59 ja 61

https://www.envir.ee/sites/default/files/erametsaomandi_struktuur_ja_kasutamine_2015.pdf

8.	Mis juhtub kui probleemiga ei tegeleta?	Killustunud metsaomandis jääb puistute tootlikkuse potentsiaal saavutamata ning seonduv tulu saamata.
9.	Ümbersõnastamine	
10	Otsus	Probleem sõnastatud.
11.	Ökoloogia kommentaar	Raskendab ka ruumiplaneerimist, samas metsamajandamise vähene aktiivsus võib olla ökoloogiselt kasulik.
12.	Kultuuri kommentaar	Seos kultuurivaldkonna probleemiga „Füüsilisest isikust erametsaomanike (edaspidi talumetsaomanike) arvu ja nende omandis oleva metsamaa jätkuv vähenemine ning juriidilisest isikust metsaomanike (edaspidi firmametsaomanike) metsamaa pindala intensiivne suurenemine“. Ühismetsad võiks ära hoida metsaomandi killustumist. Metsaomandi killustumine vähendab metsade kultuurilist funktsiooni.

Probleem nr K.6.17 (kultuuri töörühm)

1.	Probleemi sõnastus	Füüsilisest isikust erametsaomanike (edaspidi talumetsaomanike) arvu ja nende omandis oleva metsamaa jätkuv vähenemine ning juriidilisest isikust metsaomanike (edaspidi firmametsaomanike) metsamaa pindala intensiivne suurenemine.
2.	Probleemi kirjeldus	Järjest enam väheneb talumetsaomanike, meie põliskultuuri järjepidevuse kandjate, arv ning talumetsaomanike omandis oleva metsamaa pindala. Väheneb metsade püsiomanikkond. Siseriiklike metsandustoetustega ja EL metsameetme toetustega soodustatakse metsaomandi koondumist firmade omandisse. Metsandusliku ühistegevuse suunamisel ei arvestata rahvusvaheliselt tunnustatud ühistegevuse põhimõtetega ning see on toonud kaasa talumetsaomanike vähese huvi ühistegevuse vastu.
3.	Miks see on tähtis?	<p><u>Mida vähem on meil talumetsaomanikke ja talumetsi, seda:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> -vähem on meil põliskultuuri järjepidevuse kandjaid ning seda vähem kasvab neid juurde; -kiiremini hääbub meil maaelu ja maakultuur; -vähemsäästvam on meie metsamajandus; <p><u>Mida rohkem on meil talumetsaomanikke ja talumetsi, seda:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> -jätkusuutlikum on meie põliskultuuri järjepidevus; -jätkusuutlikum on maaelu, maakultuuri ja kultuuripärandit austava ning selle jätkusuutlikuna hoida oskava järeltuleva põlvkonna kasvatamine; -tervem on kogu meie ühiskond; -kindlamalt säilib meil omariiklus; -suurem on meie riigi kaitsevõime (sõjalise kallaletungi või looduskatastroofi puhul) -turvalisem on elukeskkond maapiirkondades (püsielanik hoiab omandil silma peal)

4.	Kelle jaoks on see probleem?	See on probleem kogu ühiskonna ja riigi jaoks.
5.	Kas tegu on metsandusliku probleemiga? Kus on probleemi juured?	Tegu on metsandusliku ja metsandusest tuleneva probleemiga. Probleemi juured on järgmised. A. Riiklikult on loodud firmadele metsade majandamiseks soodsamad tingimused kui talumetsaomanikele. B. Puudused kehtivas seadusandluses ja arengukavas.
6.	Mis faktid toetavad/ei toeta probleemi olemasolu?	Taasiseseisvunud Eestis ei olnud ühtegi firmat, kellel oleks olnud õigus maid (metsi) tagasi saada. Samal ajal oli teoreetiliselt ~140 000 põlistalu endisel omanikul või nende järeltulijatel võimalik tagasi saada ca 3 milj. ha maad. 2008 aastaks olid firmad kokku ostnud 207 100 ha endisi põliseid talumetsi ning 2016 aastaks juba 430 300 ha ja aasta aastalt see pindala suureneb. 2008 aastal oli talumetsaomanike omandis 766 300 ha talumetsi ning 2016 aastal ainult 664 300 ha ja aasta aastalt see pindala väheneb. Põllumajandusministeeriumi andmeil maksti metsameetme 1.5.1 raames aastail 2007-2014 välja toetuste üldsummast füüsilistele isikutele vaid 16% ning juriidilised isikud said ülejäänud 84 % toetustest. 2010 aastal oli metsaühistutesse koondunud firmade metsade pindala 155 331 ha (59 % kogu firmametsade pindalast) ja 2015 aastaks oli see suurenenud juba 300 723 ha-ni (80 % kogu firmametsade pindalast). 2010 aastal oli metsaühistutesse koondunud talumetsade pindala 75 533 ha (10 % talumetsade pindalast) ja 2015 aastaks oli see suurenenud 155 160 ha-ni (22 % talumetsade pindalast).
7.	Kas probleem on lahendatav	Probleem on lahendatav. A. Riiklikult tuleb seadusandluse ja toetuste süsteemi loomise kaudu soodustada talumetsaomandi säilitamist ja pidurdada talumetsaomanike arvu vähenemist ning teha kõigile talumetsaomanikele kättesaadavaks siseriiklikud metsanduslikud toetused (100 000 talumetsaomanikul puudub alates 2020 aastast siseriiklike metsandustoetuste taotlemise võimalus) ja lõpetada firmametsaomanikele siseriiklike toetuste maksmine. B. Riiklikult tuleb kaasa aidata talumetsade kasumlikuma majandamise kujundamisele. (Talumetsad koosnevad võrreldes firmametsadega oluliselt suuremas mahus majanduslikult väheväärtlikumat puitu kasvatavatest metsadest, sest talumetsades on palju metsastunud endisi karja-, heina- ja põllumaid. Samuti on väga suur hall lepa puistute osakaal.)

		<p>C. Riiklikult tuleb väärtustada põlistalud kui ainukesed Eesti põliskultuuri materjaalse ja ka vaimse kultuuripärandi järjepidevuse kandjad.</p> <p>D. Metsa- ja maaomandi järjepidevus aitab alaliselt säilitada Eesti põliskultuuri materjaalse kui ka vaimse kultuuripärandi järjepidevuse säilimist läbi aegade.</p> <p>E. Seadusandlikult sätestada peremetsanduse mõiste</p> <p>F. Kaaluda ühismetsa seaduse koostamist ja riiklikku ühismetsade loomise soodustamist. (Soome praktika)</p>
8.	Mis juhtub kui probleemiga ei tegeleta?	<p><u>Kui probleemiga ei tegeleta, siis:</u></p> <p>A. <u>järjest raskemaks muutub põhiseaduse peamiste eesmärkide - eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimise tagamine;</u></p> <p>B. suureneb eestlaste väljaränne, sest maa -ja metsaomand ei seo teda enam Eestiga;</p> <p>C. langeb Eesti ja Eesti metsanduse maine, sest väheneb säästva metsanduse (pere- ehk talumetsanduse) osakaal ja suureneb mittesäästva (firmametsanduse) osakaal;</p> <p>D. järjest rohkem läheb metsast saadav tulu maaelust ja maaelu arendamisest välja (ka Eestist välja);</p> <p>E. nõrgeneb siseturvalisus ja riigi kaitsevõime</p>
9.	Ümbersõnastamine	
10.	Otsus	Uurida probleemi seost majanduse ja sotsiaal valdkonna probleemidega. Probleem on sõnastatud.
11.	Sotsiaali kommentaar	Käsitletud sots töörühmas: vajalik uurida teemat. Linda-Mari Väli kommentaar: probleemi all ei ole käsitletud kaasamisküsitluses tõstatatud teemat: mets kuulub välismaiste ettevõtetele
12.	Majanduse kommentaar	Oleme arutanud oma töörühmas, sh piirinaabrite eelisostuõiguse ja metsaomandi killustumise võtmes
13.	Ökoloogia kommentaar	Metsaomandi koondumine on olulise mõjuga ka ökoloogilisest aspektist